

Андреј Стојановић (Београд)

Предлошки инфинитив у српскојезичној научној прози XVIII–XXI века¹

✦ Кључне речи:
предлошки инфинитив,
предлози за, научна проза,
српски књижевни језик.

Утврђује се да се граматичка конструкција предлог *за* + *инфинитив* употребљава на штокавском терену како у научном стилу тако и у свим другим функционалностилским варијететима, да она нипошто не представља „нову тенденцију“ у савременом језику нити има обележје ексклузивне „хрватскости“.

1. Увод

1.1. Интересовање истраживача за проблематику предлошког инфинитива (*за* + *инфинитив*) представља појаву старијег датума (Зима 1887; такође у радовима Т. Маретића, Љ. Јонкеа, М. Стевановића и др.). Све до 90-тих година XX века, домаћи језиколози су били више-мање сагласни да је ту реч о супстандардној појави (Мелвингер 1980, 1982), односно

нестандарним синтаксичким особинама српскохрватског² језика (утицај латинске, италијанске и/или немачке синтаксе – Куна 1986, 1990). Тако, на пример, Стевановић (1969: 745) о конструкцији *за* + *инфинитив* (типа *Имаће ли шито за јести?* и *Та је књија лијеја за читати*) каже да „то и није особина српскохрватског књижевног језика“. Сличне тврдње износе и

- 1) Овај рад је урађен у оквиру пројекта 178014: *Динамичка структура савременог српског језика*, који финансира Министарство науке и технолошког развоја Републике Србије.
- 2) „Српскохрватски језик“ је само политички назив којим је преименован Вуков српски књижевни језик. У научном смислу, српскохрватски је, дакле, у истој ниши са данашњим политичким језицима – бошњачким, хрватским и црногорским.

оновремени борци за чистоту западне (тзв. загребачке – Слово 1998: 11) варијанте српског књижевног језика, упозоравајући: „*Taj prizor je bio divan za gledati. Imate li što za prodati? To je bilo za očekivati. Što imate za jesti? A za piti?*“ Конструкцију за + infinitiv trebalo bi избјегавати јер је страногa поријекла, па је боље овако:

68

To је bio divan prizor, или: Bilo је divno gledati (vidjeti) taj prizor. Imate li што prodati? To се могло očekivati. Što imate за јело? A за пиће?“ (Видовић 1983: 50).

О „агресивном предлогу за“ Брабец (1984: 108) каже:

„Pogrešno се појављује и *uz infinitiv*. Takav примјер чули смо из телевизора: ‘За očekivati је да ће урод пшенице бити добар’. Ту ријеч *za* стоји пред infinitivом. Takva конструкција страна је већини шtokавских govора и podsjeća на нјемачки језик: *Es ist zu erwarten*, гдје нашем *za* одговара *zu*. Kako *za* s infinitivом не иде

у књижевни језик, valја потражити zamjenu. Ima ih више“.

Много је сличних (једногласних) упозорења изречено у традиционалној граматичкој литератури од стране српских и хрватских лингвиста, али нема потребе да се овде на томе задржавамо.

1.2. У новије доба (почев од фамозног устоличења *йолийичких* језика типа „бошњачки/босански“, „хрватски“, „црногорски“) ставови о предлошком инфинитиву одједном почињу да се мењају, и то тенденциозно. Упрошћено, док српски лингвисти (нпр.: Звекић Душановић 2001) немају стручне разлоге да напуштају одговарајуће ставове искристалисане у традиционалној граматичкој литератури (в. напред), дотле спроводници хрватског филолошког програма (нпр.: Габрић-Багарић 2007; Ришнер 2007; Тошовић 2007) управо данас покушавају направити радикални отклон³ тиме што тему предлошког инфинитива високо истурају као средство за доказивање „ексклузивне хрватскости“⁴ те граматичке конструкције. Тиме се, помало на неочекиван начин,

- 3) Радикални отклон у погледу предлошког инфинитива направиле су кроатисткиње Габрић-Багарић (2007) и Ришнер (2007), истичући „ексклузивну хрватскост“ те граматичке конструкције. Тај отклон је дисонантан стога што долази у опреку са умеренијим ставом њиховог учитеља (мисли се на кроатисткињу Х. Куну 1986). Тачније, док обе „ученице“ у поменутиим радовима (њихови су радови заправо из историје српског језика!) свему и свачему прилепљују – једино и само – епитет „хрватски“ (прећуткујући српско име језика), њихов „учитељ“ (Х. Куна) кудикамо је опрезнија кад тврди да је „... у ранијим епохама веома проширена конструкција за + *инфинитив* у вриједности намјерне реченице, и то на *цијелој српскохрватској територији ...*“ (Куна 1986: 278). У поређењу са „ученицама“, знатно је умеренији у својим ставовима кроатиста Вукојевић (2008: 457), који барем отворено признаје да се предлошки инфинитив среће „... i kod Vuka, Daničića itd“, прећуткујући тиме, као и Тошовић (2007), штокавштину предвуковског периода (нпр., Српство Дубровника – Митровић 1992).
- 4) Описујући махом савремену употребу предлошког инфинитива на материјалу интернетске комуникације, Тошовић (2007: 400) у закључној реченици успева: (1) да пропагира „ексклузивну хрватскост“ и хрватски филолошки програм, (2) да саопшти

проблематика предлошког инфинитива (*за + инфинитив*) поново актуализује, и то у полемички заостреном тону.

1.3. Компаративно-ретроспективно сагледавање предлошког инфинитива на материјалу српскојезичне научне прозе⁵ предстандардног и савременог периода (уз поређење са другим функционално-стилским варијететима) остало је, колико је нама познато, недовољно расветљено. Та проблематика је значајна како за област дијахроне стилистике тако и са аспекта развоја српског књижевног језика.

1.4. Са наведеног аспекта размотрићемо динамику⁶ граматичких конструкција са предлошким инфинитивом (предлог *за + инфинитив*) на корпусу примарних извора (српскојезична научна проза хVIII–хХI века) уз сваковрсна поређења са материјалом ексцерпираним из помоћних извора (штокавски текстови који припадају другим функционално-

стилским варијететима), испитујући њихову стилску (не)маркираност, „иновативност“ у савременом језику (Тошовић 2007) и проверавајући – посебно – новолансирану тезу⁷ о ексклузивној „хрватскости“ предлошког инфинитива.

2. ПРЕДСТАНДАРДНИ ПЕРИОД (ДО 1868)

2.1. Познато је да проучаваоци историје српско(хрватско)г књижевног језика обично сигнализирају⁸ о употреби предлошког инфинитива онда кад разматрају језичке одлике (босанске) фрањевачке књижевности хVII (ређе) и хVIII (чешће) века, с посебним освртом на латинско-италијанске утицаје (Куна 1977, 1986, 1990; уп. Ришнер 2007: 99–100). С друге стране, има проучавалаца који третирају предлошки инфинитив као релативно младу језичку појаву (датирану у хIX век – Тошовић 2007), па њу данас разматрају као

о властитом поимању термина „српски језик“ (некад и сад) и „хрватски језик“ (некад и сад) и (3) да све то зачини „чуђењем“. Уп.: „Umjesto zaključka istaknimo da je neobično ... da je prijedložni infinitiv dosta čest u [савременом – А. С.] srpskom jeziku, iako on nije bio kao hrvatski podložan njemačkom i italijanskom jeziku“. Остаје нејасно зашто аутор у закључку о интернетској комуникацији упоређује српски (штокавски) и хрватски (чакавски).

- 5) Термин „научна проза“ је уместан у сфери дијахроног истраживања научног стила, јер се тиме наглашава да постоји и „стихована форма штокавске научно-просветитељске литературе“ (Стојановић 2000: 106).
- 6) У задатке овог истраживања не улази сагледавање семантичких аспеката конструкција са предлошким инфинитивом (типа Вукојевић 2008) нити проблематика језичког пуризма.
- 7) Сасвим упрошћено, теза о „хрватскости предлошког инфинитива“ темељи се на својатању (или прећуткивању) српског језика уз фаворизовање закључка о ексклузивној „ukorijenjenosti prijedloga *za* ispred infinitiva u hrvatskom književnom jeziku (точнје: језицима – kajkavskom, čakavskom i štokavskom) 18. i 19. stoljeća“ (Ришнер 2007: 100). Још о прећуткивању сличног типа види у: Габрић-Багарић 2007.
- 8) Уп.: „Najizrazitija zajednička osobina svih pisaca 18. st. je uporaba konstrukcije *za+infinitiv* kao zamjena za zavisnu, najčešće namjernu rečenicu ...“ (Габрић-Багарић 2007: 138). Уп. у црногорској књижевности: Ротковић 2009: 47, 56.

„иновацију“, односно „нову тенденцију“ у савременом српском језику.

70

У поређењу с налазима напред помених истраживача, наше сагледавање динамике развоја предлошког инфинитива ће показати да је, у хронолошком смислу, улога (босанске) фрањевачке књижевности пренагледана, јер се њени први почеци⁹ запајају тек на почетку XVII века. Другим речима, истраживачи неретко прећуткују употребу предлошког инфинитива у ранијим¹⁰ епохама (нпр. у литерарним текстовима XVI века у Далмацији). Уп. из дубровачко-далматинске књижевности српског језика у XVI веку:

Njeki budu *za plaćat* desetine
i prvine veoma tijesni i lakomi
(Рјазу5: 886) *za dobit marcel; za
moći proći* vrime (пример из:
Жупановић 2008: 43).

Сличних илустрација за употребу предлошког инфинитива у старијим текстовима (XII–XVI век) има још, али се овде (због ограниченог простора) на томе нећемо задржавати.

2.2. Континуитет употребе предлошког инфинитива из XVI века наставља се у

XVII веку, нарочито у текстовима религиозног карактера. Уп.:

Оће рећи да Син Божи, то иест,
друго Собство присветога
Троиства учиниосеие човик, и
умрб на Крижу *за сѣасиѣи нас*
(Наук: А4).

Карактеристично је да у истом тексту, у блиском вербалном контексту, уочавамо језичку конкуренцију (предлог *за* + *инфинитив* – предлог *за* + *И/дев/ак*). Уп:

... Син Божи, учиниосеие човик,
родиосе од Дивице МАРИЕ,
мучен, и *умро* на Крижу, *за наше*
Сѣасение (Наук: А5).

У побожним текстовима XVII века (*Slavia Latina*) често долазе насловне конструкције организоване по моделу: „НАЧИН (НАУК) + ЗА + ИНФИНИТИВ“:

Način kratak za činiti molitvu
pametju, ili meditacion ... 1614 (Сак:
65); *Način za dobro umriti* ... 1657
(Сак: 106); *Pravi način za prositi*
milosti u gosp. Boga ... 1664 (Сак:

- 9) Уп.: „U ovome radu ukazaćemo na dvije nove tendencije u ekspresivnoj sintaksi glagola (...) Друга tendencija u ekspresivnoj sintaksi glagola ima sasvim drugačiji karakter. Riječ je o intenziviranju upotrebe konstrukcije ... koju mi nazivamo prijedloškim infinitivom (tipa *za ponijeti*) ... O tome da takva upotreba nije nešto novo i da vuče svoje korijene u XIX vijek (a možda i ranije) svjedoče stihovi P.P. Njegoša ... Jedan od prvih koji je obratio pažnju na ovu neobičnu pojavu bio je Tomo Maretić ...“ – Тошовић 2007: 391, 394–395.
- 10) Уп.: „Када се у XVI веку, најпре у Далмацији, а затим и у Хрватској, развила жива литерарна делатност, у Босни се не може наћи ни трага неком покушају каквог књижевничког рада, што се објашњава нама већ познатим приликама. Тек на почетку XVII столећа могу се запознати први почеци фрањевачке књижевности. Подстицаји за то долазили су, разумљиво, споља“ (Андрић 1994: 60).
- 11) Постоји тврдња (мада тамо није поткрепљена илустрацијама – Вукојевић 2008: 457) да се предлошки инфинитив јавља у многих писаца још од XII века, а такође код Вука, Даничића итд.

15); *Nauk* duhovni za *živieti i umrieti* u milosti i prijateljstvu božjem ...1637 (Сак: 32); *Nauk* duhovni za *živieti i umrieti* u milosti božjoj, preveden u jezik dubrovački ... 1637 (Сак: 198).

У религиозним текстовима оног времена проналазимо и друкчије примере. Уп.:

Po komu priyafmo miloft, i
Aprofetoltfuo *Za poslufcati*¹² viri u
fuiih narodiih...

2.2.1. У хvii веку имамо (као претечу научних текстова – види т. 2.5.) стручно-едукативну литературу инструктивног карактера, у којој се такође употребљава предлошки инфинитив. Уп.:

Nauk za pisati dobro latinskimi slovima rieči jezika slovinskoga ... 1639 (Сак: 43); Gramatika talijanska (t.j. latinska) kratka iliti kratak *nauk za naučiti* latinski jezik ... 1649 (Сак: 100).

2.3. Осим религиозних списа, белетристичке литературе и текстова инструктивног (рецептурног) карактера, предлошки инфинитив долази и у текстовима административно-пословног стила хviii века:

... по имајућему завезку, за *нейасџи* подтежки отговоръ икаштигу Извершиватисе имаде ... (Регл, испред пункта 1); Skuppakrivci *zlocsinfvta* ovoga jefu oni, koji *za ucsiniti* himbeno varranje ... (Злоч: 125); ... oni, koi

zlo ucsiniti jeft namislio, zaifsto ucsiniti jeftfe iftinito fpravio, i fvoje naumito *zlo za ifpuniti* zlamenjem izvanskim ocsitovao ... (Злоч: 19); ... krotkiechefe pokarati, alli s-takvim izreknutim ugovorom, ako zatajalac *za ucsiniti i izpuniti* zlocsinfvto nimalo nebi umishan bio (Злоч: 54); ... koji *za izpuniti* njihovo naredjenje poslani jefu ... (Злоч: 39); ... koja *za fascuvatife* od zla imatife moxe ... (Злоч: 22).

71

2.4. *Шћокавска књижевност хviii века* (поседно побожна и она с религиозном нотом) обилује примерима употребе предлошког инфинитива, о чему истраживачи одавно сигнализирају (в., нпр., Куна 1986; 1990). То потврђују и примери из нашег корпуса. Уп.:

Od karfienja; i od ftvarih potribnih, *za uciniti* ga ... (Теол: 11); ... koja imma kripost dillovati, *dà dilluje zà doftignuti* kakvugodi svarhu (Зрц, Predgovor, str. 111); ... *daffe iziskuju i vecchi načini zà doftignutje* ... *iziskuje fve načine zà doftignuti* fvoju priplemenitu fvarhu ... (Зрц, Predgovor, str. 111); ... *premda nijedan nepifa u nafc Jezik ... i onnifu fvarhu immali zà gannuti, i probuditi* mladichie karfcchianske, *zà naučitj* vojevati ... i uputitife s' pravim putem k' Jeruzolimu Nebbeskome (Зрц, Predgovor, str. 1v); ... *obicfavafce u Ucfionicu dolaziti za viditi* kakofe Mefctri, i Ucfenici podnofe (Смут: 32–33); ... kojibi mogao iznachi *načfine za dignuti* fve zaprike, kojebi nyegovoj odluki put fmetale ... (Смут: 33);

12) Пример из: И. Бандуловић, Пистоле ..., 7. изд., 1699, стр.7

Zato Ignatia nepripufti niedne prigode, ni *nacfina za odvratiti* Bardu ... (Смут, 34); ... Barda *za ucfniti* sebi blaga, i milloftiva Patriarhu, naftojaoje iz pocfetka ... (Смут: 34); *Za uznemiriti* Ignatiu, i puk, kako pipe Anaftafio, iznefe Focio novo, i necfuveno krivovirftvo ... (Смут, 31); *Nacfin za ponoviti* obechanja koja prie kerftenja bivaju (Упут, Ukazilo, str. v); *naacin za uvjexbati, za izgovarati, za ispuniti* moje duxnosti ...; Da ide ovamo *za umriti*, *Što obečah za ispuniti, za slijediti* tvu raseržbu, *Za dat* glase svemu puku, *za vidjeti* što se učini, *Ali za dić* taku smutnju... (примери из: Ротковић 2009: 47, 56); Evo, Prijatelju draghi, opet Tebbi ... *za probuditi* Ljudska Sarczah ... (Пап, Pridgovor k' sstioczu, str. 1).

2.4.1. Наведеним илустрацијама можемо придружити насловне конструкције с предлошким инфинитивом из набожних текстова XVIII–XIX века (на материјалу Библиографије Сакцинског). Уп.:

Način pribogoljubni *za štovati* prisvito uznešenje Marijino na nebo ... 1799 (Сак: 53); *Način za bogoljubno štovati* prisvete rane Isusove ... 1795 (Сак: 124); *Blago svete mise i pravi način za slišat* ju (Сак: 23); *Nauk* mladoga misnika, *za početi govoriti* sv. misu ... 1768 (Сак: 109); *Primogučići i sardce nadvadajući uzroci za ljubiti*

g. Isukarsta spasitelja ... 1760 (Сак: 64); *Kratko uvježbanje za spravit se* podobro na svetu ... 1762 (Сак: 77); *Bogoljubne pisme za probuditi* u serdцу grišnika ljubav božju ... 1736 (Сак: 24); *Ručna knjižica za utiloviti* u zakon katoličanski obraćenike; *za narediti* i na sritno priminutje dovesti bolestnike i na smert osudjene i *za privesti* na spasonosni zakon razdvojnike ... 1769 (Сак: 120); *Dilo* bogoljubno *za primati* spasonosno prisvete sakramente izpovedi i pričestjenja ... 1799 (Сак: 124); *Način za delovati* put križa ... 1807 (Сак: 106); *Molitva za božanstvenu izprositi* pomoć ... 1809 (Сак: 103); *Cvitje istine za oplemeniti* razum i *popraviti* serce mladeži ... 1828 (Сак: 50); *Ručna knjižica za narediti* i na sritno priminutje sa svetima sakramenti dostojno *pripraviti* bolestnike ... 1837 (Сак: 57); *Način za služiti* sv. Misu latinski i staroslavenski ... 1854 (Сак: 106).

2.4.2. У предстандарном периоду, предлошки инфинитив је присутан не само у српскојезичним текстовима *Slavia Latina* (Срби католици и Криво-Срби) него и текстовима *Slavia Orthodoxa*, што про-тагонисти тезе о ексклузивној „хрватскости“ предлошког инфинитива (в. напред поменуто истраживања Тошовић 2007; Габрић-Багарић 2007; Ришнер 2007) тенденциозно прећуткују¹³. С тим у вези прећуткује се, рецимо, широка употреба

13) Осим у савременој белетристици, публицистичком стилу и разговорном језику (уп.: Тошовић 2007; Вукојевић 2008), предлошки инфинитив је данас веома распрострањен у рекламном дискурсу. Уп. неке илустрације из српске зоне интернета: *Najlepši način za proslaviti* rođendan; *Moda za poneti*; *Germanizmi za poneti*; *Poslovni engleski za poneti*; *Predlozi za preslušati*; *Derventa* je opština koja ima šta *za pokazati* i može na pravi način dočekati i ugostiti turiste; *Atraksije. Što pre krenite u obilazak* jer ima mnogo toga *za videti i uraditi!* *Napravite spisak mesta* koja biste morali da obidete. Amsterdam ih je prepun ...

у ХVІІІ веку предлошког инфинитива у литерарном стваралаштву Доситеја Обрадовића. Уп.:

... добри мештер, за *избавиџи* ме од всегдашњег плашења и дати ми дерзновеније, почео се са мном разговарати ... (Дос: 10); Маленици, који за стећи силу дуката вредан је био и кадар, но за *ујоџредџиџи и[x]* на ови начин није нимало срећан био, јер кад би и[x] једанпут у кесе запечатио и у гвоздени сандук сложио, не би више смео у њи[x] како год у жеравицу дирнути, није нај поћуди био ови последњи владичин разговор, кога за *џрекраџиџиџи* и на коју другу страну окренути, како види да владика мало за *оџиочинуџиџи* престане и заиште пити, намах по[x]ити и ово питање учини ... (Дос: 22); Прво, за *исџуниџиџи* од части вољу свима онима који су то исто зактевали ... (Дос: 56); ... који је пре мене отишао био за *искаџиџи* од сената дозвољеније да ми је слободно коју годину ту пребивати под реченим именем ... (Дос: 84); Једва принудим честнога свештеника Радула да узме неку багателу од мене за *сџоменуџиџи и[x]* на служби

(Дос: 91); ... срећа да човек може од једнога узајмити за *одужџиџи се* другому... (Дос: 119).

Већ на основу досадашњих илустрација из текстова ХVІ–ХІХ века (религиозни дискурс, дела лепе¹⁴ књижевности, језик законика и др.) примећујемо старину и свеколику распрострањеност предлошког инфинитива на штокавском терену. Таква употреба у српском књижевном језику (односно регионалним језицима на штокавској основи) није могла мимоићи научни функционални стил, који је у ХVІІІ веку био у фази настанка¹⁵.

2.5. *Инсџрукџиџивни и сџручно-едукаџиџивни џтексџиџови* (раздобље тзв. рецептурног¹⁶ стила ХVІІ–ХVІІІ века и потоња кристализација норми научног стила током ХІХ века)

2.5.1. Већ смо поменули (види напред у т. 2.2.1) да се у ХVІІ веку јавља стручно-едукативна литература инструктивног карактера (зачеци научног функционалног стила – Стојановић 1999; Стојановић 2000, 2007) и да се у њој срећу примери употребе предлошког инфинитива. С тим у вези дужни смо учинити битну напомену: анализирани „научни“ текстови ХVІІ–ХVІІІ века (в. изворе грађе) представљају не научне текстове у строгом смислу речи него научно-уџбеничке¹⁷. Уп. пример из ХVІІ века:

14) Познато је да предлошки инфинитив за *џримџиџи* (види Њег, стих 1102) долази спорадично и у Горском вијенцу.

15) Шире о настанку научног стила српског језика в. у: Стојановић 1999; Стојановић 2000.

16) О рецептурном стилу види: Стојановић 2007.

17) Усвајајући, међутим, општетеоријске поставке руских стилистичара (Л. Л. Кутина, Н. К. Линк и др.), ми такође прихватамо становиште по коме „научно-педагошка литература, по правилу, ‘претходи’ правој научној литератури“, при чему је „улога те научно-педагошке литературе (која је, можда, у научном погледу недовољно самостална, подражавалачка) веома велика у стварању научног језика“ (цит. по: Стојановић 2000: 103).

Nauk za pisati dobro latinskima slovima rieči jezika slovinskoga, kojim se Dubrovčani i sva Dalmacia, kako vlastitim svojiem jezikom služe ...1639 (Сак: 43).

74

2.5.2. У прегледаним текстовима који се односе на период од настанка научног стила српског књижевног језика у XVIII веку па негде до половине XIX, предлошки инфинитив има углавном умерену заступљеност (како у научно-стручним текстовима *Slavia Latina* тако и *Slavia Orthodoxa*), при чему са чврстим ослонцем на искристалисану традицију ранијих епоха (в. напред). Разлоге за такву (релативно умерену) заступљеност предлошког инфинитива у прегледаној грађи из предстандардног периода можемо пронаћи, с једне стране – у недовољно обимном и тематски разнородном корпусу испитиваних текстова (корпус би требало проширити), као и чињеници да научни стил у фази настанка (кристалације норми тог стила) прибегава употреби конкурентских језичких средстава (види т. 2.5.3) – с друге.

XVIII–XIX век:

Za krupno Sime poznati, uzmiga jednu shaku ... (Лан: 5–6); Daje sigurnii fvaki, koi Lan fie, moraobi mlogo pervo, negoje vrime Lan fiati, nikoliko zernja u bashcfene gjubrene slogove pofiat, za viditi tochi, jeli fva zernja dobra jefu (Лан: 6); И ово мало, што смо доведе о писменама рекли, може нам доволно бити, за моїѣ по намери азбуку нашу ѣроїресїи (Мрк: 110); Изъ овога дакле узрока любезна младости скупиосамъ

я вама ову Грамматику ... за оїлакшайи младости вашой, оне теготе ... (Грам: 10); Перва четыры знаменія ... употребляю сочинители за разделїи цело содержание еднога списания ... (Грам:34); ... требовалобы сверху свега, дасе свакий труди, за ѣосїайи штое годъ выше могуће не само просвещенъ ... (Грам: 22); За вешиї ѣоказайи, буде нам доста ово неколико следуюшти речи (Мрк: 112); За моїи добро произраштење и продукцију от конопли добыйи ... (Кон: 16); ...за моїи фину куделю или повесмо добыйи, треба ... (Кон: 23); ... за моїи ону материю добыти ... (Кон: 27); За моїи дакле све те опасности издеїнуїи, и уверени дыйи ... (Кон: 31); ... да буду покрай какове реке, или поредъ ...каковог дунара или источника, само за киселиїи коноплю, а не за друго што, направлене ... (Кон: 31); ... за уверїи се кадъ ће конопля совершенно кисела быти ... (Кон: 38); ... за имаїи добрый успехъ, иште се ... (Кон: 41); За моїи коноплю млайїиїи, налазе се већ различите Машине ... (Кон: 41); За ѣресїавїиїи еданъ знакъ тога, узећемо приключение ... (Етик: 11).

Уп. примере насловних конструкција XVIII–XIX века:

Način za pomoći utopenike ...1779 (Сак: 106); Potverdjeni načini za pomoći ljude u vodi utopljene ... 1780 (Сак: 150); Način za moći naučiti jedan putnik slovinski jezik

...17?? (Сак: 106); *Nauk*¹⁸ *za moći pisati* latinskim slovima (Сак: 110). *Upravljanje* djeci *za izreći* u pismu svoje misli ... 1849 (Сак: 156).

2.5.3. У научно-стручним текстовима из предстандардног периода, уместо предлошког инфинитива неретко долазе алтернативна језичка средства. Тако, рецимо, у конструкцијама са лексемама *наук* и *начин*¹⁹ срећемо конкурентске граматичке моделе²⁰:

- 1) „(наук, најућење) + предлог за + И(дев)ак“:

Kratki navuk za pravopisanje ...1779 (Сак: 77); *Nauk za sahranu* zadavljenih, utopljenih ... 1816 (Сак: 110); *Napućenje za računanje* iz glave 1847 (Сак: 107).

- 2) „(начин) + инфинитив“:

Način iz sladkoga soka kukuruzovine, kada je kukuruz potergan, *raztop i seker napraviti* ... 1812 (Сак: 105); *Način jabuke zemeljske saditi* (Сак: 83).

Уп. такође:

Način potverđeni utoplene zadušene i drugem načinom *nesrečne ljudi* najpriličnije *pomoći* ...1780 (Сак: 106); Паша духовна илито *način* вјешт *slišati sv. Misu* ... 1842 (Сак: 19); Боголјубни *način* много користан *slišati sv. misu* ... (Сак: 60); *Kratak način činiti* put križa ...1758 (Сак: 84); *Način falu uzdati* prisvetomu trojstvu (Сак: 85).

- 3) „(наук) + зависна клауза“:

Pravo i pomljivo *izpisana* ovčarnica, илито *uvižbani nauk, kako se ovce* po dobrom gojenju u najpodpuniu verstu *okrenuti*, i u njoj *uzderžati mogu* ... 1776 (Сак: 143).

- 4) „(начин) + И(дев)ген“:

Govoropisni *način čitanja* ... 1860 (Сак: 208); *Vputjenje u način pisanja* poslanicah za potrebu narodnih učionicah ... 1730 (Сак: 177); ... при коему *sejanija načinu* ... (Дув: 65).

- 5) „(начин) + предлог од + И(дев)ген“:

Od ortographie Jezika Slovinskoga i illi *pacina od pišanja* (Мик: из *Прегјовора*).

- 18) Цитирани назив правописног приручника (види Сак: 110) није датиран. Тачније, тамо фигурира наслов, али без године, без места издања, без поузданих података о ауторству итд. Стога, није искључено да се у конкретном случају ради о познијој компилацији (можда XVIII–XIX век), насталој угледањем на слична дела.
- 19) У прегледаним приручницима из аритметике, физике и ратарства (XVIII век, в. Арит, Физ, Дув) нисмо посведочили предлошки инфинитив (испитивани узорак би требало проширити). Осим тога, тамо се лексема начин употребљава тако да одговарајућа девербативна именица остаје неизречена, јер се подразумева из блиског контекста. На пример, у следећим илустрацијама се подразумева именица *адција* односно *адирање*: *Први Начинъ ... Друји Начинъ ... Трећи Начинъ ... Четвертиј Начинъ ...* (Арит: 83–86).
- 20) Условне скраћенице: И = именица; дев = девербативна; ген – генитив; ак – акузатив.

3. САВРЕМЕНИ ПЕРИОД
(од победе Вукове реформе наовамо)

3.1. Употреба предлошког инфинитива која се односи на овај (насловљени) период развоја српског књижевног језика посведочена је у радовима бројних истраживача (Стевановић 1969, Мелвингер 1980, 1982; Куна 1986; Звекић Душановић 2001; Ришнер 2007; Тошовић 2007; Видојевић 2008). Аутори најчешће везују употребу предлошког инфинитива за разговорни и публицистички стил. Уп. из публицистичког стила XIX века:

... повољно за *издајти* ...; једино средство за *појмијти* ...; дјелце је за *прејоручијти* (примери из: Куна 1986: 278).

Нема потребе да се на познатим примерима овде задржавамо. Уместо тога, размотрићемо илустрације из нашег корпуса.

3.2. У испитиваним научно-стручним текстовима *Slavia Latina* и *Slavia Orthodoxa* (период од 1845. године па до краја XIX века) наставља се тенденција употребе предлошког инфинитива, иако ослабљеним (у поређењу с текстовима XVII–XVIII века) интензитетом. Уп.:

За моћи коначъ или канапъ *йровући*, начини се ... (Свил: 42); *Carska vojska plienila po Zemunu srebro i zlato, dragocjenosti, odielo i sve što je za porobiti bilo* (Ист: 323); *Ovde mogu svojim očima zreti, da, za doznati, koliko putih se 2/5 u 6/5*

nalazu, samo tražiti valja, koliko se putih nalaze 2 u 6 (Мет: 131).

Као што видимо, овде није реч о обиљу илустрација. Уз то, у текстовима Гов, Крм, Пат, Сточ, Топ ретко²¹ смо могли посведочити предлошки инфинитив, поготову уз лексему *начин*. Уместо тога, срећемо наизменичну употребу конкурентских модела „(начин) + инфинитив“ и „(начин) + И(дев)ген“, као у примеру:

Način navlaživati livadu poplavom prikladan je samo za veoma propusne pjeskulje ... (Пат: 42); *Ovaj je način navlažbe najjednostavniji za livade što vodoravno leže* (Пат: 41). Уп.: *Način jabuke zemeljske saditi* 1878 (Сак: 83).

Уопште узев, овде (као и у научним текстовима XX–XXI в.) чешће долазе граматички модели са девербативним именицама, што је у складу са процесом кристализације норми научног функционалног стила. Уп.:

(*начин*) + И(дев/ген):

Ovaj način natapanja svakako jest najsvršeniji, te najuspješniji (Пат, 43); ... *ovo bo je način sušenja, koji više vrijedi od svih umjetničkih načina, a uz to je najjeftiniji* (Пат: 79); *Nu time naravno ovaj način natapanja često postaje mnogo skuplji* (Пат: 43); *Razni načini natapanja* (Пат: 38); *Radi toga se ovaj način upitomljenja močvarnih livada ... rijetko rabiti može, jer ...*

21) У научно-стручним текстовима XIX и XX–XXI века практично нисмо посведочили (уз један изузетак – Сак: 156) *насловне конструиције* организоване помоћу предлошког инфинитива.

(Pat: 20); *Ovaj način gnojenja ima i tu prednost, što ovce ...* (Pat: 19).

за + И/дев/ак:

Za poboljšanje ove podolske krvi ... preporučuje se pasmina: Mariahoferska ... Za tovljenje je srednje dobrote (Гов: 37); *Ovo osobito vriedi za one svinje, koje su opredieljene za pitanje* (Крм: 8); *U to ime imadem ti dati neke naputke za tovljenje iliti pitanje* (Гов: 109).

У прегледаним научно-стручним текстовима нисмо посведочили разговорне облике типа: „... *kukuruz u klipu za kruniti* (= *za krunjenje*), *haljine za krpiti* (= *za krpjenje*)...“ (Звекић Душановић 2001: 38). Уп.:

Lopata za paranje busena (Pat: 18); *Nož za paranje busena* (Pat: 18); ... *najuspešnije sredstvo za zator zločestoga bilja jest, da se livada preore, te nekoliko ...* (Pat: 16); *Pomagala za natapanje livada* (Pat: 24); *Pravila za gnojenje livada* (Pat: 21).

3.3. Савремени научни *т*екст*ов*и (XX–XXI в.)

3.3.1. У писаној реализацији научног стила савременог српског језика предлошки инфинитив долази углавном спорадично, и то у разним жанровима научне литературе (научни чланак, монографија, дисертација, уџбеници и приручници, прикази и осврти, научно-стручна саопштења и предавања и др.). Готово сви по-

сведочени примери могу се растумачити с аспекта дифузије стилова (Стојановић 2004), односно третирати као присуство „страног тела“ (овде: *журнализам*) у ткиву научног текста. У савременој научној литератури обично срећемо ове журнализме: *за очекивајти*, *за њрејћјосћавијти*, *за њожалијти*, *за њрејоручијти* и др. Размотримо неке примере из прегледаних текстова.

У научним радовима из области филологије:

Ostaje za požaliti што ова студија није објелоданјена и на енглеском језику“ (Црн: 506); *I kod ovog primjera zanimljivi su odgovori na četvrto pitanje ... gdje je za očekivati da će ... ispitanici odgovoriti u većoj mjeri da im ... prevod ima više nepoznatih riječi ...* (Цви: 48); ... *pa je bilo za očekivati da će obe grupe ispitanika imati problema sa razumijevanjem prevoda ...* (Цви: 51); *Zanimljiva je situacija kod trećeg pitanja gdje bi bilo za očekivati da će se hrvatski ispitanici u velikoj mjeri odlučiti da je upravo hrvatski prevod ... više prilagođen dječijem uzrastu ...* (Цви: 60).

Симптоматично је да данашњи српски научник (филолог по струци) може себи да допусти и већи степен волунтаризма, поготову онда кад *наслов* његовог научно-стручног саопштења гласи „Борина торбица, домовина за *њонетти*“²². Томе се не треба

22) Пример је посведочен на интернету. Уп.: „Пратећи део фестивала чине још и изложба позоришне фотографије 19. и 20. века (Галерија Народног музеја) и предавање Тихомира Брајовића са београдског Филолошког факултета под називом ‘Борина торбица, домовина за понети’ (Позоришни клуб ‘Талија’)“ – <http://www.vranjske.co.rs/2011-09-22>.

чудити, јер филолози такве примере проналазе и у насловима из савремене белетристичке²³ литературе. На пример:

књига кратке српске прозе под насловом *Bol za poneti* (Beograd, 2011); *Umovanje za poneti* (Beograd – Arandelovac, 2003); књига савремене српске поезије под насловом „*Za ovde ili za poneti: zbirka pesama*“ (Beograd, 2001); књига афоризама и пословица под насловом „*Pamet za poneti: aforizmi*“ (Subotica, 2009) и сл.

У научном часопису из архитектуре:

И све је ово логично и *за очекива̄ӣи*. Међутим, одакле аутору други део наслова – Позориште као израз власништва? (Граб: 81).

У научном раду из историографије:

Његов животни пут до 1411. године, засад нам је недокучив, али *је за њре̄ӣӣос̄та̄вӣӣи* да се пре те године замонашио (Јаг: 29).

У монографији из области биотехничких наука:

На пје̄шчаним тлима, нарочито у humidnijim крајевима, *за препоручити је* и dodatak samljevenog

bazalta, te ostalih tamnih stijena (Екол: 119); Štoviše na siromašnijim tlima, prilikom sjetve *за препоручити је* i dodatnu gnojitbu gnojnicom, ili kokošjim gnojem (Екол:138); *За препоручити је* da se prvi prohod kultivatorima izvede nešto dublje (3–4 cm), i to u stadiju kada biljka ima četiri lista (Екол: 260); I u nadolazećem vremenu, *за очекивати је* poteškoće pri uzgoju krumpira, što neki tumače tezom da je krumpir biljka, koja je danas u prirodnom procesu degradacije ... (Екол: 271).

3.3.2. Посебан случај употребе предлошког инфинитива представља, дакако, савремена научно-уџбеничка литература из области кетеринга. То је стога што је ту увелико узнатрествовао процес терминологизације израза „за понети“. Као саставни део терминолошких синтагми (нарочито у споју са лексемом *јосао* и *услуја*) предлошки инфинитив је лишен сваке експресивности. Уп.:

У последње време у кетеринг асени су се појавили ... малопродајни објекти хране који пружају и *услугу „за понети“* (Кет: 8); Многи ресторани су такође укључени у услугу „за понети“ (Кет: 8); Ресторани којима *poslovi „за понети“* cvetaju ... *Poslovi „за понети“* i кућне доставе се сматрају објектима кетеринга ван објекта (Кет: 9).

23) Осим у савременој белетристици, публицистичком стилу и разговорном језику (уп.: Тошовић 2007; Вукојевић 2008), предлошки инфинитив је данас веома распрострањен у рекламном дискурсу. Уп. неке илустрације из српске зоне интернета: *Najlepši način za proslaviti rođendan; Moda za poneti; Germanizmi za poneti; Poslovni engleski za poneti; Predlozi za preslušati; Derventa је општина која има шта за показати* i може на прави начин доčekати i угостити туристе; Атракције. *Што пре крените у обилазак јер има много тога за видети i урадити!* Napravite spisak mesta koja biste morali da obidete. Amsterdam ih је prepun ...

4. ЗАКЉУЧАК

4.1. На темељу корпусне анализе српскојезичних текстова закључујемо да употреба предлошког инфинитива није стриктно везана за одређени функционални стил, што значи да граматички модел *za + инфинитив* има општејезичку вредност.

4.2. У непрекинутом трајању, предлошки инфинитив на штокавском терену несметано фигурира у стилски и жанровски разнородним текстовима од хvі века (можда и раније) па до наших дана. Стога у свим верзијама савременог српског књижевног језика (бошњачкој, хрватској, црногорској), конструкција *za + инфинитив* није нити може бити носилац „нових тенденција“ у синтакси глагола (Тошовић).

4.3. У српскојезичној научној прози предстандардног периода (у ареалу *Slavia Latina* и *Slavia Orthodoxa*) предлошки инфинитив чешће долази у инструктивно-рецептурним и стручно-едукативним текстовима хvіі–хvііі века (све до половине хіх), док је његова употреба у научно-стручним текстовима друге половине хіх и током хх–ххі века знатно умеренија или спорадична.

Симптоматично је да предлошки инфинитив у прегледаним научно-стручним

текстовима хvіі–хіх века практично не испољава експресивност (можда понекад нијансу разговорног стила), док у новијој научној литератури српског језика он се распознаје – најчешће – као јурнализам („страно тело“ у ткиву научног текста).

4.4. Један од спецификаума научно-стручног дискурса хх–ххі века (уцбеници из кетеринга) јесте то да је израз *за њонеџи* (уз лексеме *џосао* и *услуга*) стекао статус терминолошког израза, те је тамо лишен сваке експресивности.

4.5. Резултати спроведеног истраживања и налази појединих кроатиста (Куна) оповргавају новолансирану тезу (Габрић-Багарић; Ришнер; Тошовић) о ексклузивној „хрватскости“ предлошког инфинитива. Ту тезу стога треба безусловно одбацити, односно сматрати је тенденциозном, јер у предстандардном раздобљу предлошки инфинитив је био укореењен како у текстовима *Slavia Latina* (Срби католици и Кристо-Срби) тако и штокавским текстовима *Slavia Orthodoxa*.

4.6. Иако граматичари оправдано упозоравају да *za* с инфинитивом не иде у српски књижевни језик, резултати спроведеног истраживања и језичка пракса говоре супротно.

79

summary

Σ [ANDREY STOYANOVICH]
Prepositional infinitive in the Serbian scientific prose of the xviii to xxi century

The construction *za + infinitiv* is used across the Shtokavian territory from the xvi century (maybe even earlier) until these days.

In the Serbian scientific prose (in the area of *Slavia Latina* and *Slavia Orthodoxa*), the prepositional infinitive is more often found in the texts of the xvii and xviii centuries

(until the middle of the XIX century), whereas its usage in scientific and technical texts of the second half of the XIX century and over the XX and XXI centuries is far more restrained or sporadic.

The results of the conducted research refute the thesis on the exclusive 'croatianity' of the prepositional infinitive. In the pre-standard period, the construction *za + infinitive* was ingrained both in the Serbian texts of *Slavia Latina* (Catholic Serbs and Crypto-Serbs) and in the texts of *Slavia Orthodoxa*.

80 Списак цитираних и анализираних грађа

А. Научно-стручни текстови

- Арит – Василије Дамјановић, Новаја сербскаја ариџметика или Простое наставление к Хесапу ..., Въ Млеткахъ, 1767.
- Гов – Milan Kučenjак, Govedarstvo, Društvo sv. Jeronima: Zagreb, 1879.
- Граб – Симон Градовац [приказ], Radivoje Dinulović: Arhitektura XX века, Clio, 2009. – In: Архитектура и урбанизам, Београд, 2010, бр.29, 80–83.
- Грам – Викентије Љуштина, Граматика италијанскаја, Беч, 1794.
- Дув – Наставление за сеятеле дувана кралевствъ Мажарске и Галиции, у Бечу, 1790.
- Екол – Darko Znaor, Ekološka poljoprivreda. Poljoprivreda sutrašnjice, Zagreb, 1996.
- Етик – Доситеј Обрадовић, Етика или Философія наравоучителна, У Венецији, 1803.
- Ист – Tade Smičiklas, Poviest hrvatska, Dio prvi, u Zagrebu, 1882.
- Јаг – Душко Грбовић, Духовна делатност Венедикта Цреповића – прилог историји културе Средњег Поморавља у средњем веку. – In: Корени (часопис за историографију и архивистику), Јагодина: Историјски архив Јагодине, 2005, бр.3, 29–36.
- Кет – Момчило Стојановић, Бранко Миљевић, Кетеринг, 1. изд., Београд: Наука и друштво Србије, 2007.
- Крм – Nikola Vežić, Krmdarstvo. Kako valja svinje gojiti, Zagreb, 1885.
- Лан – Ubavishthenje od Lana i Konoplje opravljanja za poljodilce, u Budimu, 1789.
- Мет – Metodika Brojčanoga Računstva u savezu s parametnim računanjem, U Већу, 1858.
- Мрк – Сава Мркаљ, Сало дебелого јера либо аздукопротрес, у Будиму, 1810 [цит. по фототипском издању: Душко Певуља, Два вијека од Сала дебелого јера Саве Мркаља. – Крајина, Бања Лука, год. X, 2010, бр.33–34, с. 101–122]
- Рат – Milan Eisenthal, Uputa u ratarstvo. Knjiga I. Livadarstvo, Zagreb, 1899.
- Сак – Ivan Kukuljević Sakcinski [urednik], Bibliografija Jugoslavenska. Knjiga prva. Bibliografija Hrvatska. Dio prvi, U Zagrebu, 1860.
- Свил – Кратко практичко руководство къ ползонасномъ свылодѣлію : са досадъ познатымъ наибольшимъ и найефтинимъ средствама (Съ немачкогъ превео Александеръ Андрићъ), У Сегедину, 1845.
- Сточ – Franjo Klaić [priređivač], Mali stočar ili kratki nauk o stočarstvu u pitanjih i odgovorih, U Zagrebu, 1865.
- Топ – Gjuro Kralj, Toplina i njezini pojavi, u Zagrebu, 1871.
- Физ – Емануел Јанковић, Физическое сочинение о изсишениу и разделениу воде у воздуху, и изяснение разливания воде из' воздуха на землю, у Новом Саду, 1787.

- Цви – Marija Cvijetić, Normalci ili bezjaci? Poređenje srpskog i hrvatskog prevoda knjige *Harry Potter and the Philosopher's Stone*, Diplomarbeit, Am Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft Begutachter: Univ. Prof. Dr. Erich Prunč, Graz, 2005 [интернет издање: www.scribd.com]
- Црн – Milorad Nikčević, Spomenik braniteljima crnogorske časti i slobode. – In: *Lingua Montenegrina*, časopis za jezikoslovna, književna i kulturna pitanja, Cetinje, 2009, br. 3, 503–510.

Б. Допунски извори

81

- Дос – Доситеј Обрадовић, *Живот и прикљученија*, Лајпциг, 1783 [цит. по ел. издању: www.ask.rs]
- Злоч – Орчинска naredba od zlocinstvah i njihovih pedepsah, u Budimu, 1788.
- Зрц – Mate Zoričić, Zarczalo različiti dogagjai olti prilika za duscie pravovirni uputiti putem od spassegna. Skupgliene, i prinefcne iz različiti kniga u slavni jezik Illirički, i na svitloft date Po' F.Mati Zoričichiu ..., u Mleci, 1780.
- Кон – Наставленіе о возделанію конопли, Будим, 1828.
- Мик – Jakov Mikalja, Blago jezika slovinskoga illi slovník u Komu izgovarajufe rjeci slovinfKe Latinski i Diacki, u Loretu, 1649.
- Наук – Кратка азбуквица, и кратак керстјански католичански наук. П. От. Петра Канизиа Друштва имена Исусова. Сложен у Славински Иезик. Притискан по милости Припоштованого, и Привисокога Гна Кардинала Колонића Острогонскога Арцибискупа, у Тернави, 1696.
- Њег – Петар Петровић Његош, Горски вијенац [цит. по: Prvo elektronsko izdanje sa objašnjenjima i rječnikom, Ex libris, 2004–2005] – стих 1102
- Разг – Andrija Kačić Miošić, Razgovor ugodni naroda slovinskoga, 4. izd., u Mletcih, 1801.
- Рап – Đura Rapić, Odsvakoga po mallo illiti kratko izpiisanje xivota, mucsenisstva i slavae pravih, i svetih prijateljeh Boxji na korist, i vicsnje spasenje ne samo sviu pravo-virni, neggo i bludechih duhsah S' moguchom pomljom sabrano, i s' osobitim trudom skuppito, i u illyriciski jezik na svitlost dato po O. P. F. Gjuri Rapich iz Gradiskae ..., u Pesthi, 1764.
- Регл – Марија Терезија [потписник], Регуламентъ Сърбскомъвойничкомъ ... из цесаро кралевскога вечичества заповестъ ..., у Бечу, 29-га дна юніа месеца 1747 лета
- Рјазу5 – Рјечник hrvatskoga ili srpskoga jezika, ЈАЗУ (Обрадује Р. Budmani), Dio 5 (КІРАК – ЛЕКЕН), u Zagrebu, 1898–1903.
- Смут – Antun Kanižlić, Kamen pravi smutnye velike illiti pocsetak, i uzrok istiniti rastavlyenya cerkve istocsne od zapadne po mlogo posctovanomu gospodinu Antunu Kanislichu ..., U Osiku, 1780.
- Теол – Anton Kadčić, Theologia moralis seu manductor illyricus. Ad cognitionem Sacri Ordinis, Directus Ab Antonio Kadcich ... [Boggoslovje dilloredno olliti Rukovod Slovinski na rozngangne Svetoga Rèda, upravglien od Antona Kadchicia ...], Bononiae, 1729.
- Упут – Ivan Velikanović [prevodilac], Uputjenja katolicsanska u razgovore sloxena, i u tri dila razdiljena ..., Dio trechi, u Ossiku, 1788.

Литература

82

- Андрић 1994: **Иво Андрић**. Развој духовног живота у Босни под утицајем турске владавине. – Београд: Просвета. – 162 с.
- Брабец 1984: **Ivan Brabec**. Sto jezičnih savjeta. Četvrto izdanje. – Zagreb. – 181 s.
- Видовић 1983: **Radovan Vidović**. Jezični savjeti. – Split. – 89 s.
- Вукојевић 2008: **Luka Vukojević**. Infinitivne posljedичне konstrukcije. – In: Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. – Br.34. – S. 449–462.
- Габрић-Багарић 2007: **Darija Gabrić-Bagarić**. Književnojezična norma franjevačkih pisaca 18. stoljeća – sastavnica jezičnstandardizacijskih procesa. – In: Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. – Br. 33. – S. 133–145.
- Жупановић 2008: **Nada Županović**. Analiza talijanizama u *Hvarinji* Martina Benetovića. – In: Fluminensia. – God. 20. – Br.1. – S. 33–53.
- Звекић Душановић 2001: **Душанка Звекић Душановић**. Инфинитив у српском и мађарском језику. – In: Зборник Матице српске за филологију и лингвистику. – Нови Сад. – XLIV/1–2. – С. 25–95.
- Зима 1887: **Luka Zima**. Некоје, већином синтактичне разлике између чакавштине, kajkavštine и štokavštine. – Zagreb. – 342 s.
- Куна 1977: **Herta Kuna**. Talijansko-latinski uticaji u jeziku bosansko-hercegovačkih franjevaca XVII и XVIII v. – In: Naučni sastanak slavista u Vukove dane. – Beograd. – VI/1. – S. 373–385.
- Куна 1986: **Херта Куна**. Биљешке о језику босанскохерцеговачке периодике аустроугарског времена. – In: Књижевни језик. – Сарајево. – XV/3–4. – С. 274–279.
- Куна 1990: **Herta Kuna**. Bosanskohercegovačka franjevačka koine XVII и XVIII vijeka и njena dijalekatska baza. – In: Književni jezik. – Sarajevo. – XI/3. – S. 109–120.
- Мелвингер 1980: **Jasna Melvinger**. Sintaksa и semantika infinitiva u suvremenom hrvatskom književnom jeziku. – Doktorska disertacija. – Osijek.
- Мелвингер 1982: **Jasna Melvinger**. Supstandardni prijedložni infinitiv и odgovarajuća sintaktička sredstva u hrvatskom književnom jeziku. – In: *Jezič*. – XXI/3. – Zagreb. – S. 74–76.
- Митровић 1992: **Јеремија Митровић**. Српство Дубровника. – Београд : Српска књижевна задруга, Завод за уџбенике и наставна средства. – 303 с.
- Ришнер 2007: **Vlasta Rišner**. Jezični savjeti Ljudevita Jonkea и suvremena hrvatska norma. – In: *Jezič*. – Vol. 54. – No 3. – S. 94–104.
- Ротковић 2009: **Radoslav Rotković**. Uvod u izučavanje jezika bokokotorskih prikazanja s posebnim osvrtom na jezik Ivana Antuna Nenadića. – In.: *Lingua Montenegrina*. – Cetinje. – Br.4. – S. 3–60.
- Слово 1998: **Слово о српском језику** (уредник Ангелина Марковић). – Београд: Фонд истине о Србима. – 73 с.
- Стевановић 1969: **Михајло Стевановић**. Савремени српскохрватски језик. II. Синтакса. – Београд. – 902 с.
- Стојановић 1999: **Андреј Стојановић**. Гипотеза о становленији научног стила сербског језика. – In: *Diskurs naukowy: tradycja і zmiana*. – Opole. – S. 337–351.
- Стојановић 2000: **Андреј Стојановић**. Настанак научног стила српског језика. – In: *Рашка: часопис за књижевност, уметност, науку и културу*. – XXX/34–35. – С. 97–110.
- Стојановић 2004: **Андреј Стојановић**. К общим закономерностям диффузии стилей. – In: *Стереотипность и творчество в тексте*. – Пермь: Перм. ун-т. – С. 58–95.
- Стојановић 2007: **Андреј Стојановић**. Рецептурни стил српскојезичне научне литературе XVIII века. – In: *Стил*. – Београд. – Br.6. – С. 51–61.

- Толстој 1997: **Никита Ильич Толстой**. Slavia Orthodoxa и Slavia Latina – общее и различное в литературно-языковой ситуации (опыт предварительной оценки). – In: Вопросы языкознания. – Москва. – № 2. – С. 16–23.
- Тошовић 2007: **Branko Tošović**. Neke tendencije u ekspresivnoj sintaksi glagola. – In: Zbornik Matice srpske za slavistiku. – Br. 71–72. – S. 391–404.